

OSNOVNA ŠOLA BORISA KIDRIČA KIDRIČEVO

OJ, TA ŠOLA

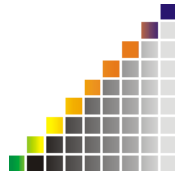
RAZISKOVALNA NALOGA

Avtorji: Aljaž Jabločnik

Eva Smolinger

Sandra Žumer

Kidričevo, 2014

OSNOVNA ŠOLA BORISA KIDRIČA KIDRIČEVO

KAJUHOVA 10

2325 KIDRIČEVO

OJ, TA ŠOLA

ZGODOVINA ALI UMETNOSTNA ZGODOVINA

RAZISKOVALNA NALOGA

Avtorji: Aljaž Jabločnik

Eva Smolinger

Sandra Žumer

Mentorica: Jana Jerenec

Kidričevo, 2014

ZAHVALA

Pri izdelavi raziskovalne naloge se za pomoč, strokovno usmerjanje in nasvete zahvaljujemo mentorici Jani Jerenec.

Prav tako se zahvaljujemo slovenistki gospe Jasni Medved za lektoriranje ter anglistki Deborah Krtalič za prevod povzetka v angleščino.

Zahvaljujemo se še tudi OŠ Borisa Kidriča Kidričevo, vsem sodelujočim anketirancem ter vsem, ki so nas spodbujali (starši, stari starši, sorodniki ...) in nam pomagali pri nastanku raziskovalne naloge.

VSEBINSKO KAZALO

1	UVOD	6
1.1	Opredelitev področja in opis problema	6
1.2	Namen, cilj	6
1.3	Raziskovalna vprašanja	6
1.4	Hipoteze	7
1.5	Predvidene metode raziskovanja	7
2	TEORETIČNI DEL	8
2.1	Zgodovina šolstva v Podravju	8
2.1.1	Šolska obveza	8
2.1.2	Ocenjevanje	9
2.1.3	Šolsko leto	9
2.1.4	Šolski pripomočki	9
2.1.5	Šolska pravila	9
2.2	Zgodovina cerkve svetega Lovrenca	9
2.3	Zgodovina kmečke občine Sveti Lovrenc na Dravskem polju	10
2.4	OŠ Lovrenc – nekoč	10
2.5	OŠ Lovrenc – danes	13
3	EKSPERIMENTALNI DEL	15
3.1	Rezultati anketnega vprašalnika	15
4	REZULTATI IN DISKUSIJA	19
5	ZAKLJUČEK	20
6	LITERATURA IN VIRI	21
7	SLIKOVNI VIRI	22
8	PRILOGE	23
8.1	Priloga 1	23
8.2	Priloga 2	25

KAZALO SLIK

Slika 1: Šola Lovrenc – nekoč (Vir: Wikipedia, 2013).....	11
Slika 2: OŠ Lovrenc – pred obnovo (Vir: Spletna stran OŠ Borisa Kidriča Kidričevo, 2013) ...	13
Slika 3: OŠ Lovrenc – po končani obnovi (Vir: Sandra Žumer, 2014).....	13

KAZALO VPRAŠANJ

Vprašanje 1: Se vam je kaj vtisnilo v spomin iz prvih let šolanja? Kaj?	15
Vprašanje 2: Se spomnite katerega učitelja?	15
Vprašanje 3: Kakšna so bila pravila?	15
Vprašanje 4: Katere predmete so imeli?	15
Vprašanje 5: Koliko vas je bilo v razredu?	16
Vprašanje 6: Kaj ste počeli med odmori?	16

KAZALO TABEL

Tabela 1: Kako ste hodili v šolo?.....	16
Tabela 2: Ste ob zaključku osnovne šole imeli kakšno slovesnost, kot je danes valeta?	16
Tabela 3: Se vam zdi, da vas je učni načrt pripravil in naučil za življenje?	17
Tabela 4: So se na šolah izvajale interesne dejavnosti oz. krožki?	17
Tabela 5: Lahko rečete, da je bila osnovna šola za vas dobra izkušnja?	18

POVZETEK

Velik del našega odraščanja je povezan s šolo. V šoli so bili naši prijatelji, naše prve ljubezni, učitelji, ki so nas spodbujali in nas učili. Vsi se spomnimo šole, ker smo v njej doživeli lepe in včasih tudi neprijetne trenutke. Dosegli smo veliko in pridobili ogromno znanja ter izkušenj.

S pomočjo raziskovalne naloge smo želeli spoznati razmere v šolah nekoč in danes. Osredotočili smo se na šolo v Lovrencu, kjer se je začela naša pot šolanja. S pomočjo arhivskega gradiva, kronik ter strokovne literature smo spoznali, kako se je pričela razvijati šola v preteklosti. Vse to smo primerjali z današnjim načinom šolanja.

Po končanem teoretičnem in eksperimentalnem delu, ki je zajemal analizo anketnih vprašalnikov ter intervjuje treh starostnikov, ki so obiskovali OŠ v Lovrencu med obema vojnama, smo prišli do spoznanja, da je bilo šolanje v preteklosti težje, saj otroci niso imeli takšnih pogojev za šolanje, kot jih imamo danes. Njihovi pripomočki in učila so bili pomanjkljivi. Tudi način učenja in poučevanja se je zelo spremenil. Nekoč so se učili predvsem na pamet, danes pa veliko raziskujemo, uporabljamo sodobne metode učenja, različne pripomočke ter sodobna učila. Prav tako otrok ne poučuje le en učitelj, temveč vsako predmetno področje drug.

Iz podatkov smo ugotovili, da se število učencev zmanjšuje, zaradi česar šola v Lovrencu izgublja na svojem pomenu. Upamo le, da se zaradi gospodarske krize ne bo zaprla, saj bi to bila velika škoda za okoliške kraje in širšo okolico.

KLJUČNE BESEDE

šola, šolska pravila, Lovrenc

ABSTRACT

A big part of our lives is related to school. We found our friends and our first love there. There were teachers who encouraged and taught us many indispensable things in our lives. People remember the times of their schooling because everyone experienced many beautiful and some less beautiful things in school. People have learned a lot and gained a lot of knowledge and experience there.

With the help of this research paper, we wanted to find out about schooling in the past and compare it to the present. We focused on primary school Lovrenc, where we began our journey. With the help of archives, chronicles and literature, we learned how schooling begun in Lovrenc. We compared it with today's way of schooling.

After completing the theoretical and experimental work, which included analysis of questionnaires and interviews with three elderly people who attended the elementary school in

Lovrenc during both world wars, we came to conclusion that schooling in the past was difficult, because pupils did not have good conditions for education, as we have today. Their didactic accessories and teaching aids were insufficient. We established that teaching methods and learning has changed a lot since last hundred or so years. In the past pupils learned mainly by heart, but today pupils learn through exploring, modern methods, modern teaching aids and internet. Pupils are not taught only by one teacher, but each teacher teaches its own subject area.

We came to conclusion that the number of students decreases. This is the reason why school in Lovrenc is losing its meaning. We hope that the economic crisis will not be the reason why government would close the school. It would be a pity if they closed the school not only for the area but for the wider environment.

KEY WORDS

school, rules, Lovrenc

1 UVOD

1.1 Opredelitev področja in opis problema

Smo učenci devetega razreda in zanima nas zgodovina. Ker je šola velik del našega življenja in odraščanja in po obisku Slovenskega šolskega muzeja, smo se odločili, da raziščemo zgodovino šole v Lovrencu. Včasih je bila šola v Lovrencu samostojna šola, kamor je hodilo veliko učencev. Šola Lovrenc je danes podružnična šola OŠ Borisa Kidriča Kidričevo, ki jo obiskujejo otroci iz Lovrenca, Župečje vasi, Pleterij ter nekateri otroci iz Apač. Šolo obiskujejo prvih pet let šolanja, nato pa šolanje nadaljujejo v Kidričevem. Tudi sami smo začeli svoje prve korake šolanja v šoli Lovrenc, kar je bil razlog, da smo se lotili raziskovalne naloge o šoli v Lovrencu nekoč in danes. V ta namen smo izvedli tudi anketo, v kateri smo ljudi povprašali, kako je bilo v šoli nekoč, o šolskih pravilih, kaj se jim je vtisnilo v spomin, koliko jih je bilo v razredu, ali so šolanje zaključili z zaključno prireditvijo, če so imeli interesne dejavnosti ... Osnovne in ključne podatke smo poiskali v literaturi, kronikah in šolski dokumentaciji, v arhivskem gradivu – žal je bilo arhivsko gradivo začetnih let šolanja v slabem stanju, zapisano v nemščini in pomanjkljivo.

1.2 Namen, cilj

Cilj naše naloge je bil seznaniti se z zgodovino šole Lovrenc ter primerjati šolo nekoč in danes. Prav tako smo hoteli spoznati, kako je pouk potekal v preteklosti, kakšna so bila pravila, kaj so se učili, ter pridobljene podatke primerjati z današnjim šolskim sistemom.

Upamo, da bo naša raziskovalna naloga ljudem zanimiva, ko bodo prebirali, kaj se je v šoli dogajalo nekoč in kaj se dogaja danes. Menimo, da bi bilo potrebno prenesti dobro prakso takratnega šolanja v današnje šole.

1.3 Raziskovalna vprašanja

Zastavili smo naslednja vprašanja:

- Vam je kaj ostalo v spominu iz prvih let šolanja? Kaj?
- Se spomnite katerega učitelja?
- Kakšen je bil in je odnos učitelj – učenec nekoč in danes?
- Kakšna so bila šolska pravila (kakšna pravila so veljala nekoč in kakšna pravila veljajo danes)?
- Katere predmete so imeli učenci na urniku nekoč in katere imajo danes, kakšne so bile potrebščine (šolski predmetnik in potrebščine)?
- So se na šolah izvajale interesne dejavnosti oz. krožki?
- Koliko vas je bilo v razredu?
- Kako ste hodili v šolo?

- Kaj ste počeli med odmori?
- Kakšna je bila šolska malica nekoč in kakšna je danes?
- Kakšna oblačila so nosili nekoč in kakšna danes?
- Ste ob zaključku osnovne šole imeli kakšno slovesnost, tako kot je danes valeta?
- Se vam zdi, da vas je učni načrt pripravil in naučil vse za življenje?
- Lahko rečete, da je bila osnovna šola za vas dobra izkušnja? Utemeljite svoj odgovor.

1.4 Hipoteze

Naše hipoteze so:

1. Učenci so imeli strožja pravila, kot jih imajo učenci danes.
2. Otroci so se v šoli naučili vse potrebno za nadaljnje šolanje oz. življenje.
3. Šola je bila za ljudi pozitivna izkušnja.

1.5 Predvidene metode raziskovanja

»Z dobro voljo začni delo, pa bo lep uspeh imelo.« S tem slovenskim pregovorom smo pričeli naše raziskovalno delo. Poleg klasičnega dela v učilnici in brskanja po literaturi smo raziskovalno delo dopolnjevali z raziskovanjem na terenu. Delo je zahtevalo aktivizacijo vseh miselnih procesov, in sicer od načrtovanja, opazovanja in posploševanja.

Naša raziskovalna naloga je sestavljena iz dveh delov. V prvem delu smo iz strokovne literature ter šolske dokumentacije preučili nastanek in značilnostih OŠ Lovrenc. V drugem delu pa smo uporabili naslednje metode raziskovanja:

- anketne vprašalnike,
- intervju.

Pripravili smo anketni vprašalnik, ki vsebuje štirinajst vprašanj. Anketni vprašalnik so reševali ljudje, ki so obiskovali šolo v Lovrencu in Cirkovcah. Občani so anketne vprašalnike reševali resno in z zanimanjem. Neprimerne in nepopolne anketne vprašalnike smo izločili iz raziskave. Tako smo statistično obdelali 308 anketnih vprašalnikov.

Pripravili smo tudi intervjuje s tremi starostniki, ki so hodili v šolo v Lovrenc v tridesetih in štiridesetih letih prejšnjega stoletja. Odgovori na zastavljena vprašanja so nam razjasnili določena znanja, katerih do sedaj še nismo imeli.

Iz podatkov anketnega vprašalnika bomo raziskavo nadaljevali v smeri, da bi ljudem obudili spomine na šolo izpred več kot pol stoletja.

2 TEORETIČNI DEL

2.1 Zgodovina šolstva v Podravju

Začetki izobraževanja na Ptujju so prvič omenjeni v mestnem statutu leta 1513. Sledile so protestantska, mestna in župnijska šola. Šele v času Marije Terezije so šole postale državna skrb. Šole so bile majhne, eno ali dvorazredne, z enim ali dvema učiteljema. Na Ptujju je bila OŠ ustanovljena leta 1778, namenjena pa je bila otrokom nemške narodnosti. Na Ptujju so sredi 19. stoletja že imeli 2 šoli, eno z nemškim učnim jezikom ter eno s slovenskim. Šola se je med leti veliko prestavljala. Med drugim je bila prestavljena v minoritski samostan.

2.1.1 Šolska obveza

Leta 1774 je Marija Terezija sprejela splošno šolsko obveznost za vse otroke od 6. do 12. leta. Želela je, da se podložniki seznanijo predvsem s svojimi dolžnostmi do države. Z umskim napredkom ljudstva se je izboljšalo stanje državne blaginje. Uredba je v državi uvajala 3 vrste šol: normalke, glavne šole ter enorazredne oz. trivialne oz. podeželske šole. Na trivialkah oz. podeželskih šolah so poučevali verouk, branje, računanje ter pisanje. Namenjene so bile opismenjevanju prebivalstva. Na glavnih šolah in normalkah pa so učenci imeli še jezikovne predmete (nemščino, latinščino) ter naravoslovne predmete ter predmete za gospodarske predmete (Gabrič, 2009).

Po reformi šolstva leta 1848 je večina otrok s podeželja nadaljevala šolanje v višjih razredih ljudskih šol, manjšina otrok oz. najsposobnejši med njimi pa so nadaljevali šolanje v gimnazijah v večjih krajih. Žal pa so imela dekleta manj možnosti za nadaljevanje šolanja. Slovenščina se je kot učni jezik uveljavila na nižji stopnji šolanja. Jezikovna politika je bila v pristojnosti dežel. Tam, kjer je bila večina nemškega prebivalstva, kot npr. na Štajerskem in Koroškem, je bila nemščina na nižji stopnji šolanja (Gabrič, 2009).

Potem, ko smo se 28. 10. 1918 odločili za lastno državo, se je tudi šolstvo spremenilo. V ljudskih in srednjih šolah je slovenščina postala uradni jezik, nemščina pa se je obdržala le v posameznih šolah in razredih. Zakon o osnovnih šolah leta 1929 je predpisal splošno in obvezno osemletno šolanje. V Sloveniji to ni bila novost, saj so otroci obiskovali triletnje ljudske šole, potem pa so lahko nadaljevali šolanje v višjih ljudskih šolah, nižji gimnaziji, meščanski ali strokovni šoli (Gabrič, 2009).

Večina Slovencev je med obema svetovnjima vojnoma šolanje zapustila po opravljenem osemletnem šolanju (predvsem na podeželju). Kljub temu pa se je delež otrok, ki so nadaljevali šolanje, počasi povečeval. Naraščal je tudi delež deklet, ki so nadaljevale šolanje po obvezni osnovnošolski obvezi (Gabrič, 2009).

Leta 1958 so sprejeli novo šolsko reformo. Prejšnji dve ločeni triletni obdobji in diferenciacijo po četrtem razredu osnovne šole je zamenjala osemletna osnovna šola. Šolska oblast je odpravila kombiniran pouk, pri katerem so sodelovali učenci dveh ali več razredov. Kombiniran pouk se je obdržal le v nekaterih hribovskih oz. demografsko ogroženih krajih. Večja

sprememba se je nato zgodila leta 2003/2004, ko smo pričeli s postopnim uvajanjem devetletnega šolanja (Gabrič, 2009).

2.1.2 Ocenjevanje

V 19. stoletju so otroke ocenjevali glede na obnašanje, pridnost, napredek pri posameznem predmetu. Ocena 1 je bila najboljša, medtem ko je bila ocena 5 najslabša. Številčno ocenjevanje od 1–5 se je začelo leta 1908/09. Ocene so pisali v redovalnice oz. padžele.

2.1.3 Šolsko leto

Šolsko leto se je začelo 1. novembra in je trajalo do 15. septembra. Šole prosti dnevi so bile velike počitnice med 16. septembrom in 1. novembrom, nedelje in četrтки. Na Štajerskem so bili prosti dnevi srede in sobote in zapovedani prazniki. Pouk je dopoldan trajal od 8. do 12. ure, popoldan pa od 13. do 15. ure.

2.1.4 Šolski pripomočki

Do leta 1870 je pouk v glavnem potekal po ustni metodi. Okoli leta 1900 pa so učitelji pričeli pisati na majhno tablo, ki je stala na dveh nogah. Zraven table je bil kateder oz. učiteljeva miza. Otroci so pisali na tablice. Med obema vojnoma so učenci pričeli uporabljati zvezke, v katere so pisali s peresom. V učilnicah so bile šolske klopi, ki so bile nekoliko poševne. Klopi so imele luknje za črnilo in pisala, s katerimi so učenci pisali. Poleg tega so imeli peresnico, v kateri so imeli pero, svinčnik in barvice. Učbeniki, ki so jih pričeli uporabljati v večini šol po drugi svetovni vojni, niso imeli slik, bilo pa je veliko besedila. Otroci niso imeli veliko pripomočkov za učenje, saj so bile učilnice po večini slabo opremljene. Kljub temu so si lahko pomagali z računalom (Kontrec, 2013).

2.1.5 Šolska pravila

Učenci so morali sedeti vzravnan, z rokami, prekrizanimi na hrbtu. Učencem so učitelji pregledovali ušesa in roke. Tisti učenci, ki niso spoštovali pravil, so bili kaznovani. Običajno so morali stati v kotu, klečati ali sedeti v zadnji klopi z imenom »oslovska klop«. Velikokrat pa so bili kaznovani tudi z udarci po rokah z ravnilom, včasih so jih lasali in klofutali. Učitelj je imel po navadi v roki palico, ki je služila kot učni in vzgojni pripomoček. S kaznovanjem so tudi opominjali druge, s čimer so otroke učili poslušnosti in pokornosti. V šolah včasih je vladala stroga disciplina. Učitelji so bili običajno zelo strogi in resni (Kontrec, 2013).

2.2 Zgodovina cerkve svetega Lovrenca

Župnija svetega Lovrenca se prvič omenja leta 1498 in je bila v začetku podružnica hoške pražupnije. V času protireformacije je župnija prešla v roke jezuitov, ki jim je cesar Ferdinand II. leta 1615 podelil cerkev na Ptujski Gori. Župnija je do leta 1751 spadala k oglejski patriarhiji, nato do leta 1787 h goriški nadškofiji, od leta 1787 do leta 1859 k sekovski, od leta

1859 do 1962 k lavantinski in nazadnje od leta 1962 k škofiji. Od leta 2006 spada k mariborski nadškofiji (Hernja Masten, 2010).

Cerkev je bila zgrajena v romanskem stilu. Leta 1414 so jo gotizirali. V času turških vdorov leta 1475 so cerkev skupaj s pokopališčem izropali. Turki so cerkev izropali še enkrat leta 1493. Cerkev je bila zato deležna obnove in povečanja. To se je zgodilo leta 1662, ko so tudi ugotovili, da je bila cerkev romanska. Še danes je restavriran romanski del prezbiterja, ladja pa je iz leta 1662. Obnovljena cerkev je prešla v roke jezuitskega kolegija iz Leobna. Jezuiti so dali leta 1684 narediti glavni oltar, na katerem so svetniki jezuitskega reda (Hernja Masten, 2010).

Župnija je živela od župnijskih polj, pobiranja žita od kmetov ter od sredstev šolnin in drugih prihodkov, ki so bili namenjeni cerkvi. Vino so dobivali iz vinograda, ki ga je cerkvi podaril baron Vajkard Lamberg leta 1664. K njihovem premoženju sta spadala tudi gozd in preša. Za posest so morali skrbeti župniki. V času jožefinskih reform so ukinili jezuite. Takrat je bila posest svetega Lovrenca vključena v verski fond, ki ga je upravljala gosposčina Turnišče. Okoli cerkve se je skozi zgodovino razvil kraj, ki je dobil ime po farni cerkvi (Hernja Masten, 2010).

2.3 Zgodovina kmečke občine Sveti Lovrenc na Dravskem polju

Kraj Lovrenc je spadal h gosposčini Ravno polje. Leta 1811 je gosposčina Ravno polje obsegala 20 vasi, kamor je spadal tudi Sveti Lovrenc na zgornjem Ptujskem polju. Leta 1849 je postal Sveti Lovrenc občina, ki je bila uvrščena v politični in sodni okraj Ptuj. V občino so bile vključene katastrske občine Apače oz. Amtmannsdorf, Pleterje oz. Pleteria, Sv. Lovrenc oz. St. Lorenz am Draufelde in Župečja vas oz. Saukendorf (Hernja Masten, 2010).

Občina je merila 3026,800 ha. Občina je upravno-teritorialno obstajala vse do II. svetovne vojne. Število prebivalcev se je začelo povečevati šele po letu 1945, ko se je v bližnjem Kidričevem odprla tovarna glinice in aluminija, ki je zaposlila veliko domačinov (Hernja Masten, 2010).

Kraj se lahko ponaša s pomembnim dogodkom, ko so leta 1873 organizirali vojaške manevre med Sv. Lovrencem, Cirkovcami in Ravnim poljem, ki se ga je udeležil sam cesar Franc Jožef Habsburški (Hernja Masten, 2010).

Ljudje so se vse do leta 1945 večinoma ukvarjali s kmetijstvom, ki je bila najpomembnejša gospodarska panoga. Prevladovalo je poljedelstvo. Ukvarjali so se predvsem z gojenjem prosa, koruze ter ajde. Od leta 1773 so se prebivalci začeli predvsem ukvarjati z gojenjem krompirja. Prebivalci občine Lovrenc so se ukvarjali tudi z gojenjem goveda. Velike kmetije so se ukvarjale tudi z gojenjem juncev in volov (Hernja Masten, 2010).

2.4 OŠ Lovrenc – nekoč

Glede na to, da se je kraj počasi, a vztrajno povečeval in pridobival na pomenu, so v Lovrencu, kot prvem kraju v kaplaniji, ustanovili šolo. Prvi znani učitelj v Lovrencu je bil Ivan Keržner, ki je leta 1790 poučeval kar v svojem stanovanju. S šolsko reformo leta 1869 je šola prešla v

državno pristojnost. Za šolski prostor so skrbeli izvoljeni šolski sveti. Nadzor nad šolo pa je od takrat dalje prešel v roke okrajnega nadzornika s Ptuja (Hernja Masten, 2010).

Kaplan Lukhovitsch je želel, da bi otroci pridobili osnovno izobrazbo in se naučili brati in pisati. Nekaj desetletij kasneje, ko so starši bolj redno pošiljali svoje otroke v šolo, se je obisk v šoli zelo povečal. Tako so leta 1802 odprli še nedeljsko šolo. Prvo šolo so postavili že leta 1805. Okraj Ravno polje je imel leta 1811 štiri trivialne šole. Ena izmed njih je bila v torej Lovrencu. Šolo je obiskovalo 74 učencev (Hernja Masten, 2010).

Leta 1879 so zgradili enonadstropno šolsko poslopje, nato je šola postala dvorazredna. Občina je šoli dala tudi zemljišče, kjer so uredili vrt, kjer so se učenci učili kmetovanja. Šola se je kmalu razvila in imela pet razredov. Šolsko stavbo so leta 1904 prenovili (Hernja Masten, 2010).

Slika 1: Šola Lovrenc – nekoč (Vir: Wikipedia, 2013)

V okviru raziskovalne naloge smo obiskali tri starostnike, in sicer gospoda Antona Hertiša, gospo Nežo Hertiš in gospoda Jožeta Smolingerja, ki so obiskovali šolo v Lovrencu v tridesetih in štiridesetih letih prejšnjega stoletja. Gospod Anton je pričel obiskovati šolo leta 1931 in jo zaključil leta 1939. Intervjuvali smo še Nežo Hertiš, ki je začela obiskovati šolo leta 1936 in jo zaključila leta 1944, ter Jožeta Smolingerja, ki se je pričel šolati leta 1942 in zaključil s šolanjem leta 1949.

Povprašali smo jih o šoli, učiteljih, pravilih in še marsikaj. Šolo v Lovrencu so obiskovali otroci iz Lovrenca ter sosednjih vasi – Pleterje, Župečja vas in Apače. V šolo so hodili peš. Najhuje jim je bilo pozimi, ko so morali v zelo visokem snegu pešačiti do šole, kar je bilo zelo naporno. Povedali so, da so imeli pouk v zelo slabih razmerah, saj je bila šola v zelo slabem stanju, kjer ni bilo ne ogrevanja ne razsvetljave. V šoli je bilo vedno hladno in šola je bila potrebna prenove. Učilnice so bile preproste. V razredu so bile dolge klopi za štiri učence. Na mizah so imeli črnilnike. Na odru je bila tabla, kamor se je pisala snov, pred tablo pa je stala učiteljeva miza, ki je gledala proti razredu. Uporabljali so tablice in ne zvezkov. Snov so pisali na tablico in jo po končanem pouku oz. po potrebi obrisali. Veliko so se učili na pamet, saj učbenikov takrat niso imeli. V razredu je bilo običajno več kot 30 učencev, saj so bili razredi kombinirani. Nekateri izmed njih niso imeli svojega prostora in so se morali stisniti. (Hertiš A., 2014; Hertiš N., 2014; Smolinger, 2014).

Učenci so imeli običajno eno oblačilo za šolo, ki pa ni bilo predpisano, eno za nedeljsko mašo in eno za delo na kmetiji. Obutev so imeli po navadi le bogatejši otroci. Otroci so v lepih mesecih hodili v šolo kar bos, v hladnejših mesecih pa so nosili obutev. Na to obutev so zelo pazili, saj je bila po navadi edina, ki jo je otrok premogel. Le-ta se je v družini prenašala od otroka do otroka (Hertiš A., 2014; Hertiš N., 2014; Smolinger, 2014).

Vsi anketirani so povedali, da so imeli takrat manj predmetov, večina pa je bila podobnih današnjim, a so imeli druge nazive. En učitelj je učil vse predmete v šoli. Pouk je potekal po urniku. Imeli so dve uri istega predmeta skupaj. Poleg tega so imeli na urniku tudi verouk. Poleg vseh predmetov so imeli še predmet lepomis, kjer so se učili lepega pisanja. Pouk se je pričel ob osmih. Imeli so en glavni odmor, ki je trajal pol ure. Otroci so si prinesli malico v šolo. Običajno je bil to kos kruha in v kanglici mleko. Sadje je bilo sezonsko, pa še to le izjemoma. Prav tako velja isto za klobaso, ki so jo le poredkoma imeli na jedilniku. Pouk se je po navadi končal ob enih (Hertiš A., 2014; Hertiš N., 2014; Smolinger, 2014).

Učenci so bili prav tako ocenjeni, kot so učenci danes, vendar niti ustno niti pisno ocenjevanje ni bilo napovedano. Povedali pa so, da je bilo ocenjevanje strogo, a hkrati pravično, saj niti učenci niti starši niso imeli nobenega vpliva na učiteljevo mnenje. Povedali so še, da razlik med otroki učitelji niso delali, razen, če je bil učenec učiteljev otrok. Po končani šoli so otroci večinoma zaključili s šolanjem, saj so morali pomagati na kmetiji. Nekaj pa se jih je vseeno vpisalo na poklicne šole oz. so našli zaposlitev. Poudarili pa so, da imajo danes otroci neprimerno boljše možnosti za šolanje, so bolj razgledani in se veliko več naučijo (Hertiš A., 2014; Hertiš N., 2014; Smolinger, 2014).

V tistem času so otroci zelo spoštovali in ubogali učitelja, česar po mnenju vseh intervjuvancev danes več naj ne bi bilo. Povedali so, da so bila pravila strožja od današnjih. Otroci so v tistih časih sedeli v klopih in poslušali učitelja. Ob vstopu učitelja v razred so otroci vstali, pozdravili in zapeli pesem. Med poukom so morali imeti roke na hrbtu. Kdor učitelja ni poslušal, je dobil kazen. Te so bile zelo hude in grozne, saj so bili otroci tepeni s palico oz. leskovo šibo. Včasih so morali tudi ostati po pouku ali pa so morali stati v kotu. Gospa Neža je pripomnila, da so bili učenci vedno tiho, saj so se bali teh kazni. Otroci so vedno poslušali učitelja in govorili le, ko jih je učitelj vprašal. Gospa Neža je pripomnila, da so današnji otroci preveč razvajeni in navajeni lahkotnega dela, kar naj bi bil tudi razlog, da prihaja do težav (Hertiš A., 2014; Hertiš N., 2014; Smolinger, 2014).

Naj naštejemo nekaj pravil, ki so veljala v tistem času:

- Hodi v šolo in iz šole mirno in spodobno!
- V šolo prihajaj redno in pravočasno. Ne postavaj po poti!
- V šolski veži si očisti obuvalo!
- Po stopnicah hodi počasi in tiho!
- Prinesi s sabo vse potrebne reči!
- V šolski sobi ostani na mestu in se pripravi na pouk!
- Brez dovoljenja ne zapuščaj šolske sobe!
- Med poukom bodi pazljiv in miren!
- Spoštuj učitelje!
- Redno izdeluj in skrbno delaj naloge!
- Uči se rad!
- Bodi vsak dan umit, počesan, čedno oblečen! Ne hodi raztrgan!
- Bodi vljuden in pozdravljaj!
- Bodi pošten! Ne jemlji, kar je tvojega!
- Govori resnico (Hertiš A., 2014; Hertiš N., 2014; Smolinger, 2014)!

2.5 OŠ Lovrenc – danes

OŠ Lovrenc je skozi zgodovino izgubila svoj pomen. V kraju so leta 1964 zgradili novo šolo, ki je podružnica osnovne šole v Kidričevem. Šola obsega prvih pet razredov osnovne šole, potem pa se učenci prešolajo v Kidričevo; izjemoma tudi v OŠ Cirkovce. V šoli je pet učilnic, garderoba, zbornica, knjižnica, kuhinja in jedilnica, ki stoji v avli. Vse učilnice so sodobno opremljene, saj ima večina učilnic pametne table. Konec leta 2013 pa se je pričela obnova zgradbe, ki je dobila sodobno izolacijo ter novo stavbno pohištvo.

Slika 2: OŠ Lovrenc – pred obnovo (Vir: Spletna stran OŠ Borisa Kidriča Kidričevo, 2013)

Slika 3: OŠ Lovrenc – po končani obnovi (Vir: Sandra Žumer, 2014)

V šoli se je v preteklosti šolalo največ 140 učencev. Trenutno šolo obiskuje 40 učencev, za katere poskrbijo 4 učiteljice razrednega pouka in učiteljica podaljšanega bivanja. Otroci prihajajo iz Apač, Lovrenca, Župečje vasi ter Pleterij. Za vse učence je organiziran prevoz. V šolskem letu 2009/2010 se je pričela zaradi majhnega števila učencev izvajati kombinacija. Trenutno se izvaja kombiniran pouk v 1. in 2. razredu ter v 4. in 5. razredu. Pouk poteka od 7.30 do 13.50. V preduri oz. po zaključenem pouku imajo učenci podaljšano bivanje ter različne interesne dejavnosti oz. krožke. V okviru tega imajo otroški pevski zbor, računalniški krožek, likovni krožek, šolsko skupnost, zdrav življenjski slog ... V ta namen je šola odprta od 7.00 do 16.00 (Publikacija, 2013/2014).

Prehrana v šoli je organizirana. Vsakodnevno hišnik šole iz matične šole dostavi dopoldansko malico, kosilo in popoldansko malico.

Učenci imajo veliko pravil, katerih se morajo držati. Pravila hišnega reda so:

- Ob prihodu v šolo se učenci v predprostoru avle obvezno preobujejo v šolske ali sobne copate, ne pa v športne copate.
- Oblečila in obutev odložijo v garderobi.
- Učenci prihajajo v šolo pravočasno, to je najmanj 10 minut pred pričetkom pouka.
- Učenci skrbijo za urejenost garderob, učilnic, hodnikov, jedilnice in okolice šole.
- Odpadke mečejo v koš za odpadke oz. v smetnjake.
- Pazijo na svojo lastnino.
- Pri pouku morajo vzdrževati disciplino: točnost ob prihodu na svoj prostor, priprava vseh potrebnih pripomočkov za pouk, poslušanje učiteljeve razlage in navodil, dvigovanje rok pred govorjenjem, pospravljanje za seboj po končanem delu.
- Učenca, ki moti pouk, se umakne pod individualni nadzor dežurnega učitelja.
- Med poukom je prepovedano žvečenje žvečilnih gumijev.
- Uporaba mobilnih telefonov in elektronskih naprav je dovoljena po pouku, med poukom in drugimi dejavnostmi je uporaba le-teh prepovedana.
- Med odmori ni dovoljeno kričati in divjati po hodnikih.
- Učenci mirno počakajo na učitelja pred zaklenjeno učilnico, v odklenjeni učilnici se pripravijo na začetek šolske ure.
- Med poukom in odmori ne smejo zapuščati šolske stavbe brez dovoljenja.
- Do učiteljev, delavcev šole in sošolcev so učenci vljudni in spoštljivi (Publikacija, 2013/2014).

V primeru, da učenec krši pravila šolskega reda, se mu v šoli izrečejo ukrepi v skladu s pravilnikom.

3 EKSPERIMENTALNI DEL

3.1 Rezultati anketnega vprašalnika

Vzorec anketirancev so predstavljali prebivalci Občine Kidričevo. Oddali smo 475 praznih anketnih vprašalnikov. Izpoljenih in primernih za obdelavo je bilo 308 anket.

Vprašanje 1: Se vam je kaj vtisnilo v spomin iz prvih let šolanja? Kaj?

Od vprašanih anketirancev se je kar 281 oseb oz. 91,2 % anketiranih spomnilo prvih let šolanja. Večinoma so se spominjali prizadevnosti učiteljev, da so hodili v šolo le 8 let, da so bili kaznovani s tepežem, hoje v šolo, sprejema med pionirje, smrti Josipa Broza Tita ... Najstarejši anketirani se spominja, da so imeli nemško govorečega učitelja in da je bila nemščina učni jezik.

Vprašanje 2: Se spomnite katerega učitelja?

246 oseb oz. 79,9 % anketiranih se je spomnilo svojih učiteljev in njihovih imen. Večina izmed anketiranih je poleg imena učitelja še pripisala, zakaj mu je učitelj ostal v spominu. Večinoma so napisali, da so si učitelji prizadevali, da so bili strogi, resni, da so bili kaznovani s tepežem in da so zbujali strah pri učencih.

Vprašanje 3: Kakšna so bila pravila?

301 oz. 97,7 % anketiranih je odgovorilo, da so bila šolska pravila strožja, kot so danes. Učitelji so vzdrževali disciplino s kaznimi, ki včasih niso bile pravične. Velikokrat so morali priti starši na zagovor, velikokrat so se tudi bali svojih učiteljev. Kljub temu so anketirani menili, da sta v šoli vladala red in disciplina, da so otroci spoštovali učitelje in se s tem pripravili na življenje. Vse to jim je olajšalo nadaljnje šolanje oz. iskanje zaposlitve in lažjo integracijo v neko skupino.

Vprašanje 4: Katere predmete so imeli?

Anketirani so imeli poleg slovenščine, matematike, zemljepisa, geografije, likovne vzgoje, športne vzgoje, glasbene vzgoje, biologije, kemije, fizike še srbohrvaščino, samoupravljanje, lepopis ...

Vprašanje 5: Koliko vas je bilo v razredu?

Večinoma so anketirani odgovorili, da jih je bilo v razredu med 18 in 24, čemur gre verjetno pripisati, da je bilo v generaciji manj otrok, medtem ko so starejši od 60 let odgovorili, da jih je bilo v razredu med 28 in 32.

Vprašanje 6: Kaj ste počeli med odmori?

Anketirani so počeli med odmori različne stvari. Najpogosteje so se pogovarjali, noreli, tekali, učili, si medsebojno pomagali, delali domačo nalogo, pripravljali na naslednjo šolsko uro, nagajali drug drugemu, kartali, pretepali ... Ugotovili smo, da se v tem primeru ni veliko spremenilo.

Tabela 1: Kako ste hodili v šolo?

	Št. odgovorov	Občani Občine Kidričevo (%)
Peš	211	68,5
S kolesom	25	8,1
Z avtobusom	68	22,1
Drugo	4	1,3
SKUPAJ	308	100,00

68,5 % anketiranih je hodilo v šolo peš. Po navadi so imeli do šole od 1 km do 5 km. 22,1 % anketiranih se je prevažalo v šolo z avtobusom, medtem ko se je 8,1 % vprašanih pripeljalo v šolo s kolesom. Le 1,3 % vprašanih so v šolo pripeljali starši oz. sorodniki ali pa so se pripeljali z motornim kolesom.

Tabela 2: Ste ob zaključku osnovne šole imeli kakšno slovesnost, kot je danes valeta?

	Št. odgovorov	Občani Občine Kidričevo (%)
Da	283	91,9
Ne	25	8,1
SKUPAJ	308	100,00

Velika večina anketiranih je ob koncu zaključene osnovnošolske obveznosti imela zaključno prireditve. Večina izmed njih je zapisala, da je bila to le kakšna pogostitev v razredu oz. so imeli valetu, ki je bila po navadi v šoli in na njej ni bilo staršev. Le 8,1 % anketiranih pa ob koncu šolanja ni imelo prireditve.

Tabela 3: Se vam zdi, da vas je učni načrt pripravil in naučil za življenje?

	Št. odgovorov	Občani Občine Kidričevo (%)
Da	242	78,6
Ne	66	21,4
SKUPAJ	308	100,00

Kar 78,6 % anketiranih meni, da jih je šola pripravila in naučila za življenje. Zapisali so, da so v šoli dobili dobro popotnico za nadaljnje šolanje in da so z znanjem, ki so ga pridobili, nato v srednji šoli in službi dobro shajali. Kar 21,4 % anketiranih je mnenja, da se v šoli niso pripravili in naučili dovolj.

Tabela 4: So se na šolah izvajale interesne dejavnosti oz. krožki?

	Št. odgovorov	Občani Občine Kidričevo (%)
Da	285	92,5
Ne	23	7,5
SKUPAJ	308	100,00

Kar 92,5 % vprašanih je imelo v šoli interesne dejavnosti, medtem ko manjšina ni imela interesnih dejavnosti. Interesne dejavnosti, ki jih je šola ponujala, so bile: šiviljski krožek, čebelarški krožek, šolski radio, folklora, gospodinjski krožek, šahovski krožek, krožek Rdečega križa, dramski krožek ...

Tabela 5: Lahko rečete, da je bila osnovna šola za vas dobra izkušnja?

	Št. odgovorov	Občani Občine Kidričevo (%)
Da	300	97,4
Ne	8	2,6
SKUPAJ	308	100,00

Kar 97,4 % vprašanih je odgovorilo, da je bila šola dobra izkušnja. Le 2,6 % vprašanih je odgovorilo, da le-ta ni bila dobra izkušnja.

Anketirani, ki so odgovorili, da je bila šola dobra izkušnja, so zapisali, da so se takrat naučili več kot danes, da so v šoli doživeli lepe trenutke, da so se naučili discipline in spoštovanja, da so spoznali nove prijatelje in kulture, da je bila OŠ odskočna deska, da je bila šola njihov drugi dom, da so bili deležni skupinskega dela in pomoči, da je bilo takrat brezskrbno obdobje, da je bilo takrat več prijateljstva, pogovorov in medsebojne pomoči, da so se naučili odgovarjati za svoja dejanja ... Nekateri so napisali, da šole takrat učenci niso jemali kot samoumevne. Kljub številčnejšim razredom so bili tiho in so poslušali ter se učili za znanje.

Tisti, ki so napisali, da šola za njih ni bila pozitivna izkušnja, so zapisali, da se v šoli niso dobro počutili, da je bilo preveč domačih učiteljev, ki so ocenjevali na podlagi družine in jih primerjali z njo.

4 REZULTATI IN DISKUSIJA

V naši raziskovalni nalogi smo prišli do pričakovanih rezultatov, veliko rezultatov pa nas je presenetilo. Na vprašanje, ali so bila včasih strožja pravila, kot so danes, smo potrdili hipotezo, saj je kar 97,7 % anketiranih odgovorilo, da sta včasih v šolah vladala red in disciplina, česar danes ni več. Poleg tega so otroci spoštovali učitelje ter vzdrževali red in disciplino. V primeru, da so naredili kaj narobe, pa so to tudi priznali. Prav tako so se naučili odgovarjati oz. »stati« za svojimi odločitvami. Ljudje so bili mnenja, da je bilo to dobro, saj so se s tem naučili odgovornosti.

Vprašanje oz. hipotezo, ali so se v šoli naučili vse potrebno za življenje, smo lahko potrdili, saj smo domnevali, da bodo anketirani odgovorili z DA. 78,6 % anketiranih je odgovorilo, da jim je bila šola dobra popotnica za nadaljnje šolanje oz. življenje.

Naslednjo hipotezo, da je bila šola pozitivna izkušnja, smo potrdili, saj je kar 97,4 % anketiranih odgovorilo, da je bila šola dobra izkušnja. Glede na njihove utemeljitve so anketirani zapisali, da so se takrat naučili več kot danes, da so v šoli doživeli lepe trenutke, da so se naučili discipline in spoštovanja, da so spoznali nove prijatelje in kulture, da je bila OŠ odskočna deska, da je bila šola njihov drugi dom, da so bili deležni skupinskega dela in pomoči, da je bilo takrat brezskrbno obdobje, da je bilo takrat več prijateljstva, pogovorov in medsebojne pomoči, da so se naučili odgovarjati za svoja dejanja ... Nekateri so napisali, da šole učenci niso jemali kot samoumevne. Kljub številčnejšim razredom so bili tiho in so poslušali ter se učili za znanje. Tudi danes je šola pozitivna izkušnja v otroških življenjih. Kljub temu da današnji otroci šolo jemljejo kot samoumevno, se ne učijo za znanje, temveč za ocene, in nimajo realnih pričakovanj o svojem znanju, je šola velik del našega življenja in pomembna za nadaljnji osebni razvoj.

Po končani raziskovalni nalogi smo začeli šolo kot ustanovo dojemati in sprejemati drugače, z globljim spoštovanjem, saj smo ugotovili, da je šola poleg družine najpomembnejša stvar v izgradnji človekove celovitosti. Šola je torej kraj, kjer se veliko otrok zateče pred težavami doma, sklepa prijateljstva, vzgaja, pomaga pri iskanju identitete ... Šola v Lovrencu je torej kraj, ki ima dolgoletno tradicijo, za katero upamo, da ne bo nikoli zaprla svojih vrat. Kako bi dosegli, da bi v vladi videli prednosti podružničnih šol in njihovo vrednost? Kako bi ohranili tisto, kar imamo? Želimo si, da bi učitelji in učiteljice nadaljevali z delom, kot so to počeli do sedaj.

5 ZAKLJUČEK

Z izdelavo raziskovalne naloge smo se naučili veliko novih stvari o šolanju v Lovrencu nekoč in danes. Na podlagi anketnih vprašalnikov in intervjujev smo ugotovili, da so se razmere v šoli zelo spremenile. Nekateri bi rekli, da na boljše, nekateri pa so mnenja, da dandanes šola ni več to, kar bi naj bila. Vsekakor učitelji več niso tako strogi in učencem dopuščajo več svobode. Učenci za svoja dejanja niso kaznovani tako, kot so bili nekoč. Na urnikih so večinoma ostali isti predmeti, le da imajo nekateri spremenjeno ime. Čeprav so predmeti ostali enaki, pa se je učna snov precej spremenila. Zdaj se učimo več stvari in si pridobimo več znanja za nadaljnje šolanje. Za razliko od naših prednikov se večina učencev po osnovni šoli odloči za nadaljevanje šolanja, saj je z osnovnošolsko izobrazbo zelo težko dobiti delo. Včasih ni bilo tako in so se ljudje po osnovni šoli zaposlovali, le redki pa so nadaljevali šolanje. Kljub veliki spremembi v šoli pa je ena stvar ostala enaka – odmori. Med odmori so se tako nekoč kot tudi danes učenci predvsem zabavali, se učili, delali naloge in podobno, predvsem med fanti pa je občasno prihajalo tudi do pretefov, ki pa niso vodili v nič hujšega. Čeprav smo se ob izdelovanju raziskovalne naloge in spoznavanju šole v preteklosti zabavali, nam je vsem bolj všeč današnji pouk in sodobni načini učenja in poučevanja. Vsekakor pa smo veseli, da smo spoznali, kakšna je bila šola nekoč. S tem smo začeli bolj ceniti znanje, ki ga pridobimo v osnovni šoli, saj se zavedamo, da nekoč otroci niso imeli takšnih možnosti, kot jih imamo mi.

6 LITERATURA IN VIRI

- Gabrič, A. Sledi šolskega sistema na Slovenskem. Ljubljana, Pedagoški inštitut, 2009. Dostop: <http://www.sistory.si/publikacije/prenos/?urn=SISTORY:ID:913> (4. 3. 2014).
- Hernja Masten, M. Zgodovina prostora občine Kidričevo s prikazom nekdanje občine Sveti Lovrenc na Dravskem polju. V: Kolar, N. (ur.) Zbornik občine Kidričevo, Kidričevo: Občina Kidričevo 2010, str. 122–141).
- Hertiš, A. Učenec OŠ Lovrenc, (ustno sporočilo), 10. 2. 2014.
- Hertiš, N. Učenka OŠ Lovrenc, (ustno sporočilo), 10. 2. 2014.
- Publikacija šole. OŠ Borisa Kidriča Kidričevo s podružnico Lovrenc na Dr. polju in enoto Vrtec Kidričevo, 2013/2014. Dostop: http://www.os-kidricevo.si/images/stories/podatki_o_soli/publikacija_2013_2014.pdf (3. 3. 2014).
- Kontrec, M. Učni pripomočki nekoč. 23. marec 2013. Dostop: <http://filternet.si/os/clanki/ucni-pripomocki-nekoc/> (4. 3. 2014).
- Smolinger, J. Učenec OŠ Lovrenc, (ustno sporočilo), 10. 2. 2014.

7 SLIKOVNI VIRI

Slika 1: Razglednica Sv. Lovrenca. Wikipedia. 2013. Dostop: http://sl.wikipedia.org/wiki/Slika:Razglednica_Sv._Lovrenca.jpeg (7. 3. 2014)

Slika 2: Podružnica Lovrenc. OŠ Borisa Kidriča Kidričevo, 2013. Dostop: <http://www.os-kidricevo.si/> (7. 3. 2014)

Slika 3: Žumer, S. OŠ Lovrenc – po končani obnovi. Lovrenc, 2014.

8 PRILOGA: ANKETA

8.1 Priloga 1

ANKETNI VPRAŠALNIK

ANKETA – OJ, TA ŠOLA

Pozdravljeni!

Smo učenci devetega razreda in opravljamo raziskovalno nalogo z naslovom Oj, ta šola. Prosimo, če odgovorite na naslednja anonimna vprašanja.

1. Spol (obkroži): M Ž

2. Starost: _____

3. Kraj bivanja: _____

4. Katerega leta ste začeli obiskovati osnovno šolo?

5. Katerega leta ste zaključili osnovno šolo?

6. Se vam je kaj vtisnilo v spomin iz prvih let šolanja? Kaj?

7. Se spomnite kakšnega učitelja?

8. Kakšna so bila šolska pravila?

9. Katere predmete ste imeli?

10. Koliko vas je bilo v razredu?

11. Kako ste hodili v šolo?

- a) peš
- b) s kolesom
- c) z avtobusom

d) drugo: _____

12. Ste ob zaključku osnovne šole imeli kakšno slovesnost, tako kot je danes valeta?

- a) da
- b) ne

13. Se vam zdi, da vas je učni načrt pripravil in naučil vse za življenje?

- a) da
- b) ne

14. So se na šolah izvajale interesne dejavnosti oz. krožki?

- a) da
- b) ne

15. Če ste odgovorili z DA, napišite, katere interesne dejavnosti oz. krožki so se izvajali?

16. Kaj ste počeli med odmorom?

17. Lahko rečete, da je bila osnovna šola za vas dobra izkušnja?

- a) da
- b) ne

Utemeljite svoj odgovor:

Hvala za sodelovanje!

Sandra, Eva in Aljaž

8.2 Priloga 2

INTERVJU Z UČENCI OŠ LOVRENC

Ime in priimek:

Leto rojstva:

Kraj rojstva:

Začetek obiskovanja OŠ:

Zaključek OŠ:

1. Kako so bili videti šola in razredi?
2. Se še spomnite kakšnega učitelja?
3. Kakšna so bila pravila v šoli?
4. Kako je potekal pouk?
5. Koliko vas je bilo v razredu?
6. Katere predmete ste imeli?
7. So obstajale večje razlike med učenci? Kako je bilo to videti?
8. Ste nosili uniforme?
9. Kakšen odnos ste imeli do učiteljev?
10. Kakšne so bile kazni v šoli?
11. Kako je potekalo ocenjevanje?
12. Ste imeli domače naloge?
13. Ob katerih praznikih je bil šole prost dan?
14. Kako je bilo s šolo pozimi?
15. Kako ste se vpisovali v srednjo šolo?
16. Kateri dogodek se vam je najbolj vtisnil v spomin?
17. Kakšno je vaše mnenje o današnjem šolanju?

Hvala za vaše odgovore!